

позначити низку складів дисциплінарних проступків суддів зробивши прив'язку певного порушення до конкретної санкції (догани або звільнення). В той же час в теорії не піддається сумніву позиція відповідно до якої для дисциплінарних проступків характерна по-перше, відсутність закріплення в нормативних актах їх конкретних складів і прив'язки до відповідних санкцій. По-друге, протиправність означає не відповідність конкретного проступку складу забороняючої його норми, як це має місце в охоронних галузях права (наприклад, кримінальному праві), а порушення позитивної норми, що закріплює трудові (службові) обов'язки працівника [12].

З огляду на викладене, можна дійти висновку, що для визначення конкретної дисциплінарної санкції (догани або звільнення з посади) мають використовуватися в першу чергу такі критерії як, наприклад, характер проступку та його наслідки, особа судді, ступінь його вини, обставини, які впливають на можливість притягнення судді до відповідальності (тобто щонайменше ті які на сьогодні закріплені в частині другій статті 87 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" та частині третій статті 42 Закону України "Про Вищу раду юстиції"). І в цьому сенсі, з огляду як на теорію, так і з позиції практичної діяльності, навряд чи є бездоганим законодавче регулювання дисциплінарної відповідальності суддів, зокрема в частині прив'язки конкретної санкції (догани або звільнення) до обов'язків, порушення яких має своїм наслідком реалізацію таких санкцій. Виключення можливо для звільнення судді з посади з підстав порушення ним вимог (обов'язку) щодо несумісності.

Крім того, виходячи з існуючого законодавчого регулювання незрозуміло з чого має виходити суб'єкт звернення до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, при вирішенні питання про ініціювання дисциплінарної відповідальності або звільнення судді з посади, за відсутності конкретики та фактичній тотожності підстав в обох випадках. Заздалегідь це визначити майже неможливо, а остаточне вирішення питання про реалізацію тієї або іншої дисциплінарної санкції має приймати виключно Вища кваліфікаційна комісія суддів України або Вища рада юстиції. Тим більше в частині другій статті 105 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" закріплено, що "факти, які свідчать про порушення суддею присяги, мають бути встановлені Вищою кваліфікаційною комісією суддів України або Вищою радою юстиції".

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що першим кроком для приведення діючого інституту дисциплінарної відповідальності суддів до міжнародних стандартів є окреслення чітких завдань самих органів, що здійснюють дисциплінарне провадження, а саме, слід визначитися, основним гаслом їх діяльності є принцип

запобігання вчинення таких проступків або, навпаки, принцип не уникнення покарання за скоєне порушення.

Також, невід'ємним принципом формування незалежного інституту дисциплінарної відповідальності повинно стати закріплення на законодавчому рівні чітких критеріїв розмежування між доганою та звільненням.

Вважаємо за необхідне відмітити, що інститут дисциплінарних інспекторів повинен мати більш незалежний від членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України статус. Стосовно самих дисциплінарних інспекторів обов'язковим є закріплення чітких, а саме найголовніше більш жорстких критеріїв відбору для осіб, які претендують на зайняття такої посади державного службовця.

На завершення зазначимо, що сучасний стан законодавчого регулювання інституту дисциплінарної відповідальності суддів не є бездоганим, потребує відповідного теоретичного осмислення, вдосконалення, а найголовніше усвідомлення покладеної важливої на них функції як з боку самих носіїв мантий, так і з боку органів, які проводять добір на посади суддів, а потім накладають догани і звільняють.

1. Подкопаев С.В. Дисциплінарна відповідальність суддів: сутність, механізм реалізації. – Х.: ВД "ІНЖЕК", 2003. – С.155. 2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 7 липня 2010 р. № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України від 22.10.2010 – 2010 р. – № 41, № 41-42; № 43; № 44-45. 3. Виноградова Л.Є. Юридична відповідальність суддів загальних судів України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.10 / Одеська національна юридична академія. – О., 2004.; Захарова О.С. Теоретичні та практичні питання щодо дисциплінарної відповідальності суддів // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – № 1 (14). – С.21 – 25; Подкопаев С.В. Дисциплінарна відповідальність суддів: дисертація канд. юрид. наук: 12.00.10 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2003.; Селіванов А.О. Вдосконалення механізму дисциплінарної відповідальності суддів та його науково-практичне осмислення / Вісник Верховного Суду України – № 4 (56) – 2005. – ст.44 – 47. 4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України від 22.10.2010 – 2010 р., № 41, / № 41-42; № 43; № 44-45 /, стор. 1468, стаття 529. 5. Про Вищу раду юстиції: Закон України від 15 січня 1998 року № 22/98-ВР // Офіційний вісник України від 26.02.1998 – 1998 р. – № 6. – стор. 13. 6. Європейська хартія про закон "Про статус суддів" // Міжнародні стандарти незалежності суддів: збірка документів. – К.: Поліграф-Експрес, 2008 – С.91-95. 7. Про державну службу: Закон України від 16 грудня 1993 року № 3723-XII // Відомості Верховної Ради України від 28.12.1993 – 1993 р. – № 52. – стаття 490. 8. Про віднесення посад керівних працівників та спеціалістів секретаріату Вищої кваліфікаційної комісії суддів України до відповідних категорій посад державних службовців: Розпорядження Кабінету Міністрів України // Офіційний вісник України від 15 листопада 2010 року – 2010 р. – № 85 – стор. 19. 9. Кодекс законів про працю України: Затверджений Законом Української ССР від 10 грудня 1971 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – № 50. – Ст.375. 10. Про статус суддів Закон України від 15 грудня 1992 року № 2862-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 8. – Ст. 56. 11. Кодекс професійної етики судді: затверджено V з'їздом судді 24 жовтня 2001 року // Вісник Верховного Суду України. – 2002. – № 5. 12. Сыроватская Л.А. Ответственность за нарушение трудового законодательства. – М.: Юрид. лит., 1990 – С.51.

Надійшла до редколегії 20.09.11

УДК 349.6

Т. Шоха, асист.

МАЙНОВИЙ ІНТЕРЕС ЯК ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ ЕКОЛОГІЧНОГО СТРАХУВАННЯ

Стаття присвячена аналізу особливостей категорії "майновий інтерес" в екологічному страхуванні.

Ключові слова: екологічне страхування, договір екологічного страхування, майновий інтерес, екологічний інтерес.

Статья посвящена анализу особенностей категории "имущественный интерес" в экологическом страховании.

Ключевые слова: экологическое страхование, договор экологического страхования, имущественный интерес, экологический интерес.

The article is devoted to the analysis of category "property interest" in the ecological insurance.

Key terms: ecological insurance, ecological insurance contract, the property interest, ecological interest.

В еколого-правовій літературі висловлювалася точка зору, відповідно до якої із урахуванням того, що об'єктом страхування є *майнові інтереси*, об'єктом екологічного страхування є екологічні інтереси, які потребують страхового захисту. При цьому зазнача-

лось, що "екологічним страхуванням повинні забезпечуватись не тільки майнові, але й інші екологічні інтереси", а саме "інтереси страховальників, застрахованих або інших третіх осіб, які можуть бути пов'язані із провадженням превентивних заходів, спрямованих на

запобігання забрудненню навколишнього природного середовища" [1, с. 52; 2, с. 37].

Аналогічний підхід мав місце також і з приводу екологічного інтересу в екологічному страхуванні. Такий інтерес розглядався як "взаємна заінтересованість страховика і страхувальника у попередженні аварій та заподіяній шкоди", що існує поряд із економічною зацікавленістю, "яка полягає в отриманні прибутку та компенсації збитків" [3, с. 33].

На наш погляд, можливість проведення превентивних заходів з метою зниження ступеню екологічного ризику, що здійснюється шляхом виділення коштів з екологічних страхових фондів, без сумніву може розглядатися у якості гарантії екологічних прав і інтересів, у тому числі і немайнових. Але, поряд з цим, необхідно враховувати, що "основною функцією інструментів економічного механізму охорони навколишнього природного середовища є регулювання саме через майновий інтерес" [4, с. 7], який "так чи інакше присутній у складі повноважень у сфері охорони довкілля" [5, с. 31].

У зв'язку з цим, виникає необхідність проаналізувати особливості майнових інтересів в екологічному страхуванні, а також розглянути їх у співвідношенні з інтересами екологічними.

З цією метою варто передусім звернутись до загальних засад майнового інтересу у страхуванні. Підставами для цього в умовах відсутності спеціального закону про екологічне страхування є норма ч. 3 ст. 49 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25 червня 1991 року [6], відповідно до якої порядок екологічного страхування визначається законодавством України, а також норма ст. 9 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року № 435-IV (ЦКУ) [7], згідно з якою до регулювання відносин, які виникають у сфері використання природних ресурсів та охорони довкілля у випадках, якщо вони не врегульовані іншими актами законодавства, застосовуються положення ЦКУ.

Відповідно до ст. 1 Закону України "Про страхування" від 7 березня 1996 року № 85-96/ВР [8] страхування визначається як вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків).

Разом з тим, у законодавстві не розкривається зміст таких інтересів. Лише зазначається, що "майнові інтереси, які не суперечать законодавству, пов'язані з життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням; з володінням, користуванням та розпорядженням майном; з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі", є предметом договору страхування (ст. 4 Закону України "Про страхування", ст. 980 ЦКУ). При цьому варто зауважити, що до прийняття чинного на сьогодні ЦКУ та внесення відповідних змін у зв'язку з його прийняттям до Закону України "Про страхування" [9] зазначені інтереси визнавались об'єктом страхування.

Аналізуючи спеціальну наукову літературу, можна зробити висновок, що серед науковців також не існує єдиної точки зору щодо поняття страхового інтересу (майнового інтересу в страхуванні), так само як і з приводу того, чи вважати такий інтерес предметом або об'єктом страхування.

Найбільш обґрунтованими, на нашу думку, є позиції з цього приводу В. М. Яковлева, В. П. Янишена та В. І. Серебровського.

Досліджуючи природу майнового інтересу у страхуванні, Яковлев В. М. зазначає, що інтерес – не продукт волі і свідомості індивіда, а наслідок об'єктивних

економічних відносин, що визначають спрямованість волі та дій людей. Майновий інтерес виражається у суб'єктивному ставленні людей до умов їх життя та потреб, індивідуалізується, пов'язується з конкретним майновим об'єктом, який може бути пошкоджено (зруйновано), та є інтересом відтворення можливих майнових втрат [10, с. 129-132].

Розвиваючи це положення, Янишен В.П. стверджує, що за своєю природою майновий інтерес "є об'єктивним (визначається об'єктивною реальністю) та суб'єктивним (полягає у зв'язку з особою, її свідомістю)" [11, с. 9].

Роль та значення страхового інтересу, на думку Серебровського В. І., полягає у тому, що він виступає предметом страхування, оскільки страховик, укладаючи договір страхування, не бере на себе зобов'язання відновити ту чи іншу річ, що постраждала від настання страхового випадку, а зобов'язується тільки відшкодувати той збиток, якого може зазнати страхувальник [12, с. 67].

Узагальнюючи ці положення, можна зробити висновок, що майновий інтерес у страхуванні є об'єктивно-суб'єктивною категорією, тісно пов'язаною:

по-перше, з наявними благами майнового та немайнового характеру, які можуть бути пошкоджені (зменшені) внаслідок настання тієї або іншої події (зі зменшенням благ у зв'язку із виникненням обов'язку здійснити виплати третім особам майновий інтерес страхувальника пов'язується, зокрема, у страхуванні відповідальності [13, с. 113]);

по-друге, з особою, її повноваженнями стосовно цих благ та бажаннями щодо її відтворення;

по-третьє, з об'єктивною наявністю ризиків.

Взаємодія майнового інтересу з ризиками відбувається на рівні свідомості людини. Вона полягає у тому, що існування ризику усвідомлюється особою, на яку можуть бути покладені майнові наслідки його реалізації, проектується на відповідний майновий інтерес і зумовлює виникнення страхового інтересу, оскільки спрямовує таку особу до прийняття рішення на користь страхування.

На цьому етапі, об'єктивний і суб'єктивний майновий інтерес поряд із об'єктивною наявністю ризиків, що загрожують зазначеним благам, є юридичним фактом, який виступає передумовою виникнення страхових прав і відносин. На відміну від цього, у подальшому, після укладення відповідного договору, визначення його істотних умов, такий інтерес конкретизується, визначається як страховий інтерес і становить предмет договору страхування. Об'єктами такого договору виступають відповідні майнові та немайнові блага та передбачені у законодавстві суб'єктивні права і обов'язки.

Останнє впливає зі змісту ст. 4 Закону України "Про страхування". Відповідно до цієї статті у якості об'єктів в особистому страхуванні передбачені конкретні немайнові блага (життя, здоров'я тощо). На відміну від цього у майновому страхуванні та страхуванні відповідальності майнові інтереси пов'язуються не безпосередньо з майном, а з майновими правами і обов'язками щодо нього. Йдеться про права "володіння, користування і розпорядження майном" (у майновому страхуванні) та про обов'язок по "відшкодуванню страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі" (у страхуванні відповідальності).

Таке співвідношення предмету та об'єкту договору страхування уявляється справедливим, оскільки воно:

по-перше, ґрунтується на зазначених вище засадах теорії страхового права;

по-друге, впливає із положень чинного на сьогодні законодавства (ст. 4 Закону "Про страхування", ст.ст. 989, 991, 998 ЦК України та ін.), згідно з якими

поняття "об'єкт, що страхується", "об'єкт страхування", "об'єкт договору страхування", "застрахований об'єкт" та "предмет договору страхування" хоча і не визначені, але використовуються саме у такому взаємозв'язку;

по-третє, узгоджується із загальнонауковими підходами [14, с. 53; 15, с. 525; 16, с. 280, 330] до співвідношення категорій "об'єкт" і "предмет", відповідно до яких: 1) у якості суспільствознавчих та філософських термінів "об'єкт" і "предмет" тісно пов'язані між собою; 2) ці категорії співвідносяться як загальне і особливе; 3) об'єктом є те, що протистоїть суб'єкту у пізнавальній і практичній діяльності, предметом – найбільш значимі властивості, зв'язки та відносини, які суб'єкт вирізняє в об'єкті, виходячи зі своєї мети. Такі властивості виходять на перший план і на них безпосередньо спрямовується діяльність суб'єкта.

На підставі цього, з *об'єктивної точки зору*, майновий інтерес можна вважати найбільш значимою для страхування (у тому числі і екологічного) *властивістю* відповідних об'єктів, на яку безпосередньо спрямовані дії учасників страхування. У зв'язку з цим, його відсутність свідчить про неможливість того або іншого блага (права, обов'язку) бути об'єктом страхового захисту, а наявність – можна вважати *критерієм* який визначає можливість цих благ виступати у якості такого об'єкта.

Враховуючи цей критерій (із урахуванням взаємозв'язку: суб'єкт – предмет (майнові інтереси) + ризик – об'єкт) такі об'єкти повинні відповідати *наступним ознакам: по-перше*, бути "юридично закріпленими" за конкретним суб'єктом шляхом встановлення відповідних прав і обов'язків; *по-друге*, щодо них повинен існувати ризик пошкодження (зменшення).

Важливе значення має також і те, що майновий інтерес у даному випадку спрямований не на відновлення пошкодженого (зменшеного) об'єкту, не на відшкодування в натурі (передачі речі такого ж роду і такої ж якості (ч. 1 ст. 1192 ЦКУ), а на отримання певної грошової суми – страхової виплати, розмір якої залежить від вартості такого блага та/або розміру заповдіяної йому шкоди. На підставі цього, *третьою* необхідною ознакою такого об'єкту можна вважати *можливість вартісного (грошового) виразу самого об'єкту або заповдіяної йому шкоди*.

На користь останнього з цих положень свідчить також те, що: 1) за договором майнового страхування і страхування відповідальності (в частині шкоди, заповдіяної майну) розмір такої виплати не може перевищувати розміру *прямого (реального) збитку* (ч. 1, 2, 16, 17 ст. 9 Закону України "Про страхування"; ст. 988 ЦКУ), який вираховується у *грошовій формі* [17, с. 378] і визначається відповідно до *реальної вартості втраченого майна* (ч. 4 ст. 988 ЦКУ; ч. 2 ст. 1192 ЦКУ); 2) за договором особистого страхування і страхування відповідальності (в частині шкоди, заповдіяної немайновим благом) розмір страхової суми не пов'язується з розміром прямої шкоди, але обмежується здатністю страховальника сплачувати відповідні премії [18]. При цьому розмір страхової премії внаслідок реалізації конкретного різновиду страхової суми на страховий тариф, який, в свою чергу, вираховується на підставі математичної ймовірності настання страхового випадку та тяжкості можливих наслідків заповдіяної шкоди в окремих групах ризику і в цілому за відповідним видом страхування [19, с. 266]. Це доводить, що і у цьому випадку узагальнений розмір шкоди, заповдіяної внаслідок реалізації конкретного різновиду ризику, впливає на розмір відповідної страхової виплати.

Поряд з цим, з *суб'єктивної точки зору*, майновий інтерес повинен бути присутнім у складі повноважень суб'єкта щодо зазначених благ.

Згідно зі ст. 979 ЦКУ та ст. ст. 2, 3 Закону України "Про страхування" *суб'єктами* страхових правовідносин є страховик і страховальник. Поряд з цим, передбачено, що страховальники можуть укладати зі страховиками договори про страхування інших осіб (застрахованих осіб або вигодонабувачів).

З приводу того, інтереси кого саме серед зазначених осіб можна вважати предметом договору страхування, у спеціальній літературі існують різні позиції. Відмінність між ними полягає у тому, що такими суб'єктами вважаються: або лише страховальники із урахуванням того, що відсутність майнового інтересу безпосередньо у страховальника тягне недійсність договору страхування і перетворює його на парі [20, с. 54-55]; або більш широке коло осіб, яке, поряд із страховальниками, включає також і інших учасників страхування (застрахованих осіб та вигодонабувачів) [13, с. 108; 21, с. 25].

Дійсно, логічно вважати, що предметом договору страхування може бути передусім майновий інтерес страховальника як однієї із сторін такого договору. Але у той же час, це не заважає, наприклад, у страхуванні відповідальності, *поряд* із інтересом страховальника, пов'язаним із *обов'язком відшкодувати заповдіяну ним шкоду*, зараховувати до предмету відповідного договору також і інтереси вигодонабувачів, які у даному випадку можуть бути пов'язані з життям, здоров'ям, володінням та користуванням майном (а також із *правом на відшкодування шкоди, заповдіяної цим особам в результаті діяльності страховальника*).

У страховому законодавстві немає чіткості щодо вирішення цього питання. Ст. 4 Закону України "Про страхування" не містить вказівки щодо *суб'єктів* майнових інтересів як предмету договору страхування. Але, разом з тим, на користь можливості *поєднання в одному договорі страхування як майнових інтересів страховальника, так і майнових інтересів інших осіб* свідчить те, що відповідно до ст. 985 ЦКУ страховальник має право укласти із страховиком договір на користь третьої особи. Із урахуванням цього суб'єктом майнового інтересу в страхуванні можуть бути страховальник, застрахована особа та вигодонабувач.

Підсумовуючи зазначене, *майновим інтересом у страхуванні* (страховим інтересом) можна вважати інтерес особи (страховальника, застрахованої особи, вигодонабувача) стосовно юридично закріплених за нею благ майнового або немайнового характеру (за умови, що такі блага або заповдіяна їм шкода, можуть мати вартісний вираз), спрямований на відтворення можливих майнових втрат, які можуть бути спричинені носієві такого інтересу в результаті пошкодження (зменшення) зазначених благ, порушення відповідних прав (виникнення обов'язків) в результаті настання страхового випадку. Такий інтерес виступає *предметом договору страхування*, основною властивістю (критерієм) *об'єктів* страхування та складовою повноважень суб'єкта страхування (страховальника, застрахованої особи, вигодонабувача) щодо такого об'єкта.

Загальні особливості страхового інтересу повною мірою виявляються і в екологічному страхуванні.

На підставі викладеного можна зазначити, що з *об'єктивної точки зору* майновий інтерес в екологічному страхуванні безпосередньо пов'язаний із майновими та немайновими благами та можливістю заповдіяння їм шкоди в результаті реалізації екологічних ризиків. З *суб'єктивної сторони* – він є складовою окремих повноважень у сфері екологічних правовідносин та ознакою правосуб'єктності осіб, які можуть бути учасниками страхових правовідносин.

За таких умов, більш детальне визначення *об'єктивної складової майнового інтересу в екологічному страхуванні* обумовлює необхідність з'ясування сутності шкоди, на випадок якої воно здійснюється, і передусім *кола об'єктів* її заподіяння.

На сьогодні екологічне законодавство, на жаль, не містить поняття такої шкоди, її ознак, не чітко визначає об'єкти, яким така шкода може бути завдана. Так, наприклад, до об'єктів правової охорони Законом України "Про охорону навколишнього природного середовища" віднесені: *навколишнє природне середовище* як сукупність природних, природно-соціальних умов та процесів; *природні ресурси* (ч. 1, ст. 5); *здоров'я і життя людей*, охорона яких здійснюється на випадок негативного впливу несприятливої екологічної обстановки (ч. 3, ст. 5).

Однак, разом з тим у Законі містяться положення про: "відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю та майну внаслідок негативного впливу на навколишнє природне середовище" (п. "з", ст. 9); "компенсацію в установленому порядку шкоди, заподіяної здоров'ю і майну громадян внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища" (п. "д", ст. 10). Зі змісту ст. 69 випливає, що *шкода, заподіяна навколишньому природному середовищу, життю, здоров'ю, майну* відшкодовується за нормами цивільного законодавства, але із урахуванням деяких особливостей тощо.

Поряд з цим, в еколого-правовій літературі також існують різні підходи до розуміння шкоди у відповідній сфері. За обсягом поняття "екологічна шкода" розглядається у вузькому і широкому розумінні.

В першому випадку, це поняття обмежується шкодою, заподіяною *немайновим благам*. На думку В.В. Петрова, об'єктом посягання такої шкоди є навколишнє природне середовище, а через нього – екологічні інтереси суспільства щодо чистого, здорового, продуктивного, генетично різноманітного середовища життєдіяльності [22, с. 151-154]. Така шкода визнається складовою більш широкого поняття "шкода, заподіяна в результаті екологічного правопорушення", іншими складовими якої є: економічна шкода (яка зазіхає на майнові інтереси природокористувачів, у тому числі власників) та антропологічна шкода, що поділяється на фізіологічну (яка зазіхає на здоров'я людини) та генетичну (яка зазіхає на стан майбутніх поколінь) [23, с. 28].

В широкому розумінні, екологічна шкода розглядається як різновид шкоди, обумовленої екологічними причинами [24, с. 107]. Вона включає в себе шкоду, заподіяну як *немайновим, так і майновим благам*, зокрема: навколишньому природному середовищу та окремим природним об'єктам, життю і здоров'ю людини, майну громадян, юридичних осіб, держави тощо, внаслідок погіршення стану навколишнього природного середовища [25, с. 77; 26, с. 494-495].

З цих позицій М. В. Краснова зазначає, що така шкода має три форми, відповідно до структури екологічного права реалізується у природоресурсних, природоохоронних та правовідносинах із забезпечення екологічної безпеки та визначається як погіршення стану навколишнього природного середовища, природних ресурсів і комплексів, інших природних об'єктів унаслідок порушення правових екологічних вимог, зменшення або знищення при цьому екологічних майнових чи екологічних немайнових прав і благ, що охороняються нормами екологічного законодавства. У якості об'єктів посягання у даному випадку називаються: "природні ресурси, що належать власнику чи користувачу, навколишнє природне середовище як умова життєдіяльності

та життя і здоров'я людини в такому середовищі", а також майно фізичних та юридичних осіб [27, с. 57,69].

Аналізуючи наведені позиції, можна помітити, що обсяг поняття "екологічна шкода" принципово розрізняється як за колом об'єктів її заподіяння, так і за особливостями її прояву. У вузькому розумінні екологічного вважається лише та шкода, яка позначається на екологічних інтересах суспільства. У той час, як в широкому розумінні, поняття "екологічна шкода" за обсягом співвідноситься із поняттям "шкода, заподіяна внаслідок погіршення якості навколишнього природного середовища" і може позначатись як на *майнових*, так і на *немайнових, екологічних, інтересах*.

За аналогією зі страхуванням, такі інтереси можна вважати *предметом, складовою частиною, властивістю об'єктів* (якими у даному випадку є: навколишнє природне середовище, природні ресурси, життя і здоров'я людини, майно), на які безпосередньо спрямовано негативний у даному випадку вплив.

З огляду на властивості цих об'єктів, інтереси, пов'язані з ними, уявляється можливим поділити на: *екологічні немайнові* (пов'язані з навколишнім природним середовищем як середовищем життєдіяльності, з життям і здоров'ям людини як біологічної істоти, задоволенням її екологічних потреб); *екологічні майнові* (пов'язані з відшкодуванням шкоди, заподіяної життю та здоров'ю фізичної особи; володінням, користування і розпорядженням природними ресурсами); *майнові неекологічні* інтереси (пов'язані з володінням, користування і розпорядженням майном).

В еколого-правовій літературі неодноразово наголошувалось на різноплановості інтересів, що виникають у сфері взаємодії суспільства і природи. Із урахуванням того, що навколишнє природне середовище та окремі його компоненти є основою для задоволення як економічних, так і екологічних потреб і інтересів, зазначалось, що ці інтереси перебувають у єдності і протиріччі.

Поряд з цим, категорія "екологічні інтереси" визначалась досить узагальненою і змістовно чітко не визначеною у чинному законодавстві [28, с. 31]. На відміну від чого, у теорії екологічного права питанням екологічного інтересу приділялась значна увага. Екологічний інтерес було визначено як такий, що має позаекономічний характер. Поряд з цим, зазначалось, що він є інтересом у збереженні природних об'єктів та підтриманні прийнятної для життя якості навколишнього природного середовища. Основною його відмінністю було названо те, що він характеризується чітко визначеною єдиною і кінцевою метою, яка полягає у збереженні якості навколишнього природного середовища, не пов'язана із досягненням будь-якого іншого результату і не повинна розглядатись як спосіб його досягнення [29, с. 8,10,12].

На підставі цього, а також із урахуванням вищезазначеного, можна зробити висновок, що екологічний немайновий інтерес не входить до складу предмету договору екологічного страхування, межі якого визначаються на сьогодні згідно з вимогами страхового та цивільного законодавства.

Саме цим, на нашу думку, пояснюється невідповідність між колом об'єктів заподіяння екологічної шкоди і передбаченим у законодавстві колом об'єктів екологічного страхування. Вона полягає у тому, що об'єктами заподіяння екологічної шкоди є передусім *навколишнє природне середовище та інші природні об'єкти*; а також *життя і здоров'я людини, майно громадян, юридичних осіб, держави* тощо. У той час, як ключний перелік благ, щодо яких відповідно до ст. 49 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" здійснюється екологічне страхуван-

ня, включає лише: 1) громадян (вочевидь йдеться про їх життя і здоров'я); 2) їх майно; 3) майно і доходи підприємств, установ і організацій.

Поряд з цим, на підставі меж, визначених для предмету договору страхування відповідно до страхового законодавства, які згідно з ч. 3 ст. 49 та ст. 9 ЦКУ, повною мірою застосовуються і до страхування екологічних ризиків, предметом договору екологічного страхування (як приватно-правової угоди) можуть бути майнові інтереси, пов'язані з майновими та немайновими благами, а також із правами та обов'язками щодо таких благ. Зокрема: 1) майнові інтереси, пов'язані з життям і здоров'ям фізичних осіб; 2) майнові інтереси, пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням природними ресурсами; 3) майнові інтереси, пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням майном; 4) майнові інтереси страхувальника пов'язані з відшкодуванням шкоди, заподіяної ним особі або її майну (як зазначалось такий інтерес пов'язується зі зменшенням наявного у страхувальника майна), а також майнові інтереси інших осіб (вигодонабувачів – потерпілих внаслідок заподіяння такої шкоди), пов'язані з життям і здоров'ям, володінням, користуванням і розпорядженням природними ресурсами, іншим майном, а також з правом цих осіб на відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок погіршення якості навколишнього природного середовища в результаті діяльності страховика.

1. Даугуль В. Поняття та особливості екологічного страхування в Україні / В. Даугуль // Право України. – 1999. – № 4. – С. 51-54. 2. Паламарчук В. Екологічне страхування / В. Паламарчук, О. Савченко // Економіка, фінанси, право. – 2001. – № 9. – С. 36-38. 3. Орлов Н. Экологический интерес в правовом регулировании предпринимательской деятельности / Н. Орлов // Предпринимательство. Хозяйство. Право. – 1999. – № 8. – С. 31-34. 4. Петрова Т. В. Правовые проблемы экономического механизма охраны окружающей среды / Т. В. Петрова – М.: Издательство "Зерцало". – 2000. – 192с. 5. Анисимова А. В. Осуществление гражданами экологических прав: дис... канд. юр. наук: спец.: 12.00.06. "Земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсовое право" / А.В. Анисимова; Национальная академия

Украины им. Ярослава Мудрого – Харьков, 1996. – 168с. 6. Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 41. – Ст. 546. 7. Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 356. 8. Відомості Верховної Ради України. – 2002. – N 7. – Ст. 50. 9. Закон України "Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України" від 27 квітня 2007 № 997 // Відомості Верховної Ради України від 17.08.2007 – № 33. – Ст. 1081. 10. Яковлев В. Н. Страховые правоотношения в сельском хозяйстве/ В. Н.Яковлев. – Кишинев: Штиинца, 1973. – 321 с. 11. Янишен В. П. Понятие и признаки страховых правоотношений в Украине: дис... канд. юр. наук: спец.: 12.00.03. "Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право" / В. П. Янишен; Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого – Харьков, 1997. – 210 с. 12. Серебровский В. И. Очерки советского страхового права / В. И. Серебровский – М.: Госюриздат, 1926. – 184 с. 13. Михайлов С. В. Категория интереса в российском гражданском праве/ С.В. Михайлов. – М.: "Статут", 2002. – 205 с. 14. Современная философия / [ред. В. М. Кожановского]. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 511 с. 15. Философский энциклопедический словарь / [Сост.: Л. Ф.Ильичев, П. Н. Федосеева, С. М. Ковальов, В. Г. Панов] – М.: Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с. 16. Яценко Н. Е. Толковый словарь обществоведческих терминов / Н. Е. Яценко. – СПб., 1999. – 524 с. 17. Юридический энциклопедический словарь / [Гл. ред. А. Я. Сухарев; Ред. кол.: М. М. Богуславский, М. И. Козырь, Г. М. Миньковский и др.] – М.: Сов. энциклопедия, 1984. – 415 с. 18. Страхування: підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С. С. Осадець. – [вид. 2-е, перероб. і доп.] – К.: КНЕУ, 2002 – 599 с. 19. Спектор А. А. Страхование /А.А. Спектор. – Пермь. – 1998. – 486 с. 20. Брагинский М. И. Договор страхования/ М. И. Брагинский. – М.: "Статут", 2000. – 174 с. 21. Пацурия Н. Б. Страхове право України: Навч. Посібник / Н. Б. Пацурия. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 176с. 22. Петров В. В. Правовая охрана природы в СССР: учебник/ В. В. Петров. – М., 1984. – 384 с. 23. Никишин В. В. Теоретические проблемы возмещения экологического вреда: идеи В.В. Петрова и современность/ В. В. Никишин // Экологическое право. – № 2/3. – 2009. – С. 28-32. 24. Колбасов О. С. Возмещение гражданам экологического вреда/ О. С. Колбасов // Государство и право. – 1994. – № 4. – С. 107-117. 25. Балюк Г. І. Екологічне право України: конспект лекцій у схематичній (загальній і особливій частині): навч. посібник / Г. І. Балюк. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 192 с. 26. Бринчук М. М. Экологическое право (право окружающей среды) / М. М. Бринчук. – М.: Юристъ, 1998 – 688 с. 27. Краснова М. В. Компенсация вреда за экологическим законодательством Украины (теоретико-правовые аспекты): монография / М. В.Краснова. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2008. – 439 с. 28. Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки: Навч. та наук.-практ. посіб./ В. І. Андрейцев. – К.: Знання-Прес, 2002. – 332 с. 29. Васильева М. И. Общественные экологические интересы: правовое регулирование / М. И. Васильева. – М.: Наука, 1999. – 132 с.

Надійшла до редколегії 20.09.11

УДК 347.961

Н. Горбань, здобувач

ПРИНЦИП ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ СТАНДАРТИВ ДІЯЛЬНОСТІ НОТАРІУСА

В даній статті розкривається сутність поняття професійної компетентності нотаріуса, її співвідношення із морально-етичними аспектами діяльності нотаріуса, визначаються та аналізуються стадії формування компетентності нотаріуса та її складові.

В даній статті розкривається сутність поняття професійної компетентності нотаріуса, її співвідношення з морально-етичними аспектами діяльності нотаріуса, визначаються та аналізуються стадії формування компетентності нотаріуса та її складові.

This article reveals the essence of the concept of professional competence of a notary, its correlation to moral and ethical aspects of practice of a notary, also the stages of formation of competence of a notary and its components are defined and analyzed.

Ключові слова: компетентність, компетентність, нотаріус, морально-етичні стандарти.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, нотариус, морально-этические стандарты.

Key words: competence, competence, notary, moral and ethical standards.

Проголошення курсу на формування в Україні демократичної, соціальної, правової держави (ст. 1 Конституції України) [9] обумовлює підвищення ролі та значення соціальних перетворень як права, так і фахівців у галузі права – особливого професійного прошарку в суспільстві (суддів, прокурорів, юристів, нотаріусів, адвокатів), на плечі яких, зокрема, покладається обов'язок реалізації цих перетворень.

Питання професійності та відповідності морально-етичним стандартам юрисдикційної діяльності повноважних осіб, які її здійснюють, розглядається науковцями та фахівцями права під різними ракурсами, так як професіоналізм – це одна з головних властивостей юридичної практичної діяльності, яка багато в чому ви-

значає її зміст, види та структуру. Результатами даної діяльності є правовстановлювальні документи, рішення та дії, ухвалені та здійснені, як правило, від імені держави. Зі ступеню їх відповідності законам суспільством робиться висновок про дотримання законності самою державою. Тому держава і покладає на виконавців своїх функцій підвищені професійні вимоги.

Вивчаючи нотаріальну діяльність слід зауважити, що в її основу покладені основні функції держави, які на думку С.Я. Фурси "за своїм змістом є безперервним процесом реалізації повноважень держави через функції окремих державних органів" [25, С.8].

Нотаріальні органи виконують правозастосовчу, праворегуючу та правохоронну функцію, здійснюють